

(één militair sneuvelde, acht kwamen door andere oorzaken om het leven).¹ Vergeleken met de slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog zijn die toegevoegde groepen maar klein – voor het gevoel van de meeste mensen (en dat is ietwat kwetsend voor de Indische groepen) is de dodenherdenking de herdenking van de slachtoffers van de Duitse bezetting.

De bondgenoten worden daarbij niet vergeten: in de ochtend van de 4de mei leggen schoolkinderen vrijwel overal in het land bloemen op de graven der gesneuvelde Nederlandse en Geallieerde militairen – er zijn voor die laatste grote speciale kerkhoven maar soms ook liggen zij in groepjes op plaatselijke kerkhoven begraven.

's Middags vinden op de Dam in Amsterdam de officiële kransleggingen plaats bij het Nationaal Monument. Zij volgen op een grote herdenkingsamenkomst in de Nieuwe Kerk.

Des avonds om zes uur worden overal in het land vlaggen halfstok gehesen – zij zullen tot zonsondergang blijven hangen.

Niet lang na zes uur zetten zich de eerste stille tochten in beweging.

In niet minder dan 419 van de 714 gemeenten vinden, soms voor het eerst, één of meer van die tochten plaats.² Men trekt naar een punt dat symbolische waarde heeft: naar plaatsen waar illegale werkers werden gefusilleerd of Nederlandse dan wel Geallieerde militairen begraven zijn, of naar het enige dan wel het belangrijkste plaatselijke oorlogsmonument.³ Het weer is slecht: het is in het gehele land kil en er valt behalve in het noorden overal een miezige regen. Desondanks is het aantal deelnemers aan de stille tochten groter dan ooit en valt het op, hoevele jongeren er meelopen. Naar de Waalsdorpervlakte trekken bijna vijfduizend Hagenaars, uit Haarlem en omgeving ruim vijfduizend (een jaar eerder ruim tweeduizend) naar de Erebegraafplaats in Bloemendaal, die in november '45 in gebruik werd genomen met de symbolische teraardebestelling van het stoffelijk overschot van Hannie Schaft⁴ – driehon-

¹ Deze cijfers werden verstrekt door de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf. ² In Den Briel komt evenwel in de middag een 'stiltekring' bijeen. ³ Twee gemeenten zijn er waar diverse samenwerkende linkse groeperingen een eigen herdenkingsmanifestatie hebben georganiseerd: Bergen-op-Zoom en Groenlo. Zij willen extra duidelijk tegen alle vormen van discriminatie waarschuwen en in het bijzonder ook de vele Duitse homoseksuelen herdenken die in de concentratiekampen bezweken. ⁴ Jannetje Johanna ('Hannie') Schaft was lid geweest van de groep van de Raad van Verzet in Haarlem; zij was mede bij liquidaties betrokken geweest, in maart '45 gearresteerd en op 17 april '45, kort voor de bevrijding dus, doodgeschoten.